

AOW naar 67? En dan .....

**Haagsche Assurantie Club
Den Haag 16 november 2009**

Herman M. Kappelle

Directeur AEGON Adfis
Adviesgroep juridische en fiscale zaken
www.aegonadfis.nl

Bijzonder hoogleraar Fiscaal Pensioenrecht
Vrije Universiteit Amsterdam
www.belastingrechaandevu.nl

Agenda

- Inleiding, drie pijler systeem
- Effect van de crisis.
- Aanvullend beleidsakkoord;
  - overheidsfinanciën
  - positie pensioenfondsen
  - vergrijzing.
- Gaat het werken? Conclusies prof. Dorly Deeg (VU).
- Overgangsrecht
  - volgens SZW
  - alternatief volgens AEGON.
- Resultaten herhaling onderzoek deeltijdpensioen uit 2003.
- Samenvatting en conclusie.

Drie pijler systeem

Particulieren

Lijfrenten

Kapitaaldekking
Verzekeraars/
banken

Werkgevers en
werknemers

**Pensioen-
regelingen**

Kapitaaldekking
Pensioenfondsen/
Verzekeraars

Overheid

AOW

omslagstelsel
SVB

Omslagstelsel / Kapitaaldekking

- Omslagstelsel: actieven financieren de uitkeringen van de inactieven.
- Geen fondsvorming.
- Risico: vergrijzing.
- Kapitaaldekking: iedereen spaart voor zijn eigen pensioen.
- Wel fondsvorming.
- Risico: inflatie.
- Totaal belegd vermogen van pensioenfondsen in Nederland: ruim € 719 miljard (2007).

- Pensioen in de tweede pijler wordt gebaseerd op de pensioengrondslag.
- Pensioengrondslag = pensioengevend salaris verminderd met een franchise.
- Franchise = het gedeelte van het pensioengevend salaris dat is gedekt door de AOW-uitkering.
- Franchise is minimaal 10/7 AOW-gehuwd (2009; € 12.466).
- Pensioen + AOW = 70% salaris.

Opbouwsystemen; eindloon

- Pensioen is percentage van het laatste salaris.
- $PG * \% \text{ p.dj.} * \text{dj.}$
- Maximaal percentage per dienstjaar 2.
- Salarisverhoging leidt ook tot hogere pensioenrechten over reeds verstreken dienstjaren.
- Voordeel: werknemer behoudt koopkracht.
- Nadeel: duur voor de werkgever, salarisverhoging leidt tot hoge backservicelast.

Opbouwsystemen; middelloon

- Pensioen is percentage van het gemiddelde salaris.
- Per jaar: $PG * \% \text{ p.dj.}$
- Maximaal percentage per dienstjaar 2,25
- Salarisverhogingen tellen voor pensioenopbouw alleen mee voor de toekomst.
- Bij normale salarisontwikkeling leiden 2% eindloon en 2,25 middelloon tot ongeveer hetzelfde resultaat.
- Geïndexeerd middelloon: opgebouwde aanspraken aanpassen aan inflatie.
- Meer gelijkmatige kosten voor werkgever, alleen bij volledige indexatie geen koopkrachtverlies werknemers.

Opbouwsystemen: beschikbare premie

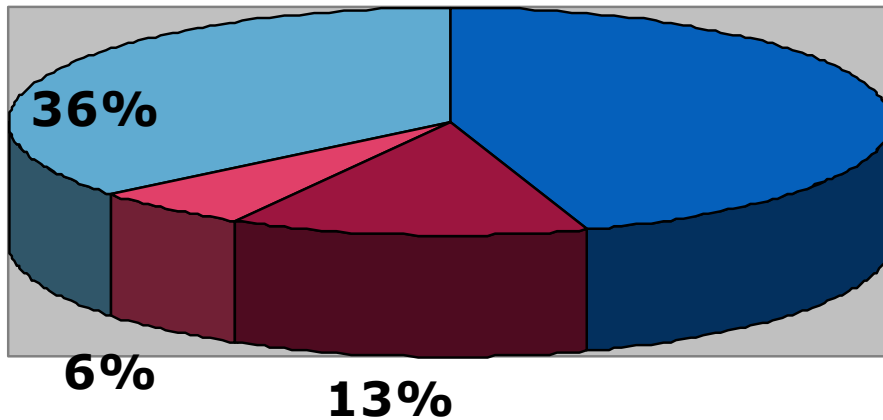
- Ouderdompensioen wordt bepaald door hetgeen op pensioendatum kan worden aangekocht uit de beschikbare premies en het daarop gegenereerde rendement.
- Geen directe verband met (laatste) salaris.
- Uitkomst onzeker: rendement en markttrente op pensioendatum.
- Fiscale maximum via staffelbesluit Financiën.
- Voorspelbare kosten voor werkgever.
- Onzekere uitkomst voor werknemers.

Opbouwsystemen: aantallen regelingen ($\pm$ 21.000)

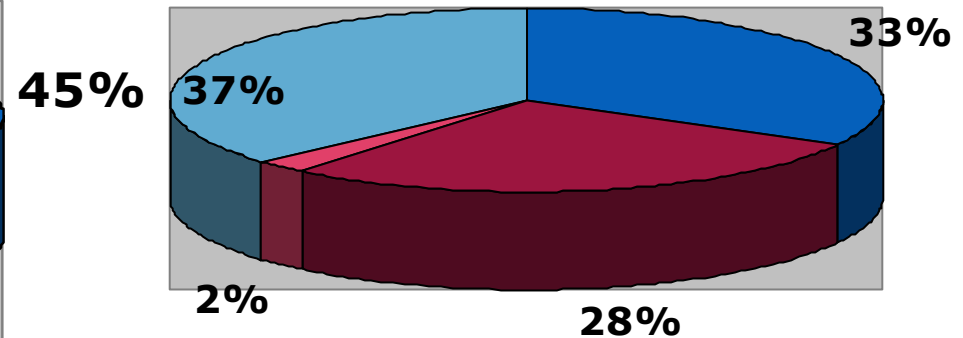
(Bron: Verbond van Verzekeraars; "Verzekerd van cijfers 2009").

2003

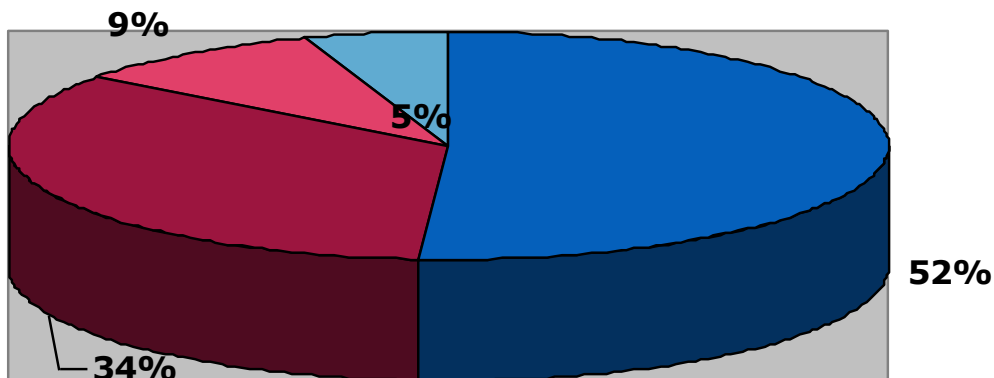
2007

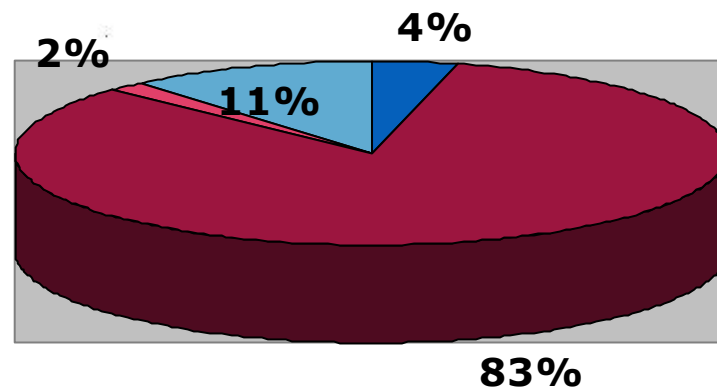
■ eindloon ■ middelloon ■ combi ■ beschikbare premie

Opbouwsystemen: aantallen deelnemers ($\pm 6,3$ mio)

2003

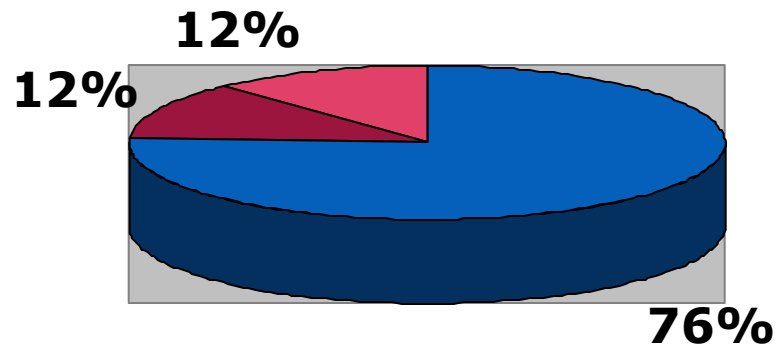
2007

■ eindloon ■ middelloon ■ combi ■ beschikbare premie

Uitvoerders

- **Bedrijfstakpensioenfondsen**
Verplicht op basis van Wet verplichte deelneming in een bedrijfstakpensioenfonds
- **Ondernemingspensioenfondsen** (Shell, AKZO, Philips)
- **Verzekeraars**

Verschil fonds/verzekeraar

- Bestuur van pensioenfonds bestaat uit werknemers en werkgevers(-vertegenwoordigers).
- Bestuur kan invloed hebben op inhoud regeling.
- Pensioenfonds mag als uiterste middel pensioenaanspraken en pensioenrechten korten bij onderdekking.
- Onderdekking = reserves < verplichtingen.
- Verzekeraar voert slechts uit, heeft geen invloed op de inhoud van de regeling.
- Verzekeraar keert altijd uit wat verzekerd is.
- Voorzieningen en garanties.

Agenda

- **Effect van de crisis.**
- Aanvullend beleidsakkoord;
  - overheidsfinanciën
  - positie pensioenfondsen
  - vergrijzing.
- Gaat het werken? Conclusies prof. Dorly Deeg (VU).
- Overgangsrecht
  - volgens SZW
  - alternatief volgens AEGON.
- Resultaten herhaling onderzoek deeltijdpensioen uit 2003.
- Samenvatting en conclusie.

Effect van de crisis (1)

- Vrijwel alle fondsen hebben indexatie voor komende jaren geschrapt.
- 342 van 650 pensioenfondsen moesten wegens onderdekking voor 1 april 2009 een herstelplan indienen.
- 20 (met name kleinere) pensioenfondsen hebben aangegeven korting op de pensioenen (afstempeling) te overwegen.
- 60 fondsen hebben extra storting gekregen van de werkgever.
- 10 fondsen hebben een achtergestelde lening gekregen van de werkgever.

Bron: Brief van minister van SoZaWe aan Tweede Kamer, 23 juni 2009, (AV/PB/09/14230)

Effect van de crisis (2)

- ING, AEGON en SNS Reaal staatssteun.
- Maar ... verzekeraars keren uit wat is verzekerd.
- Geen afstempeling mogelijk.
- Garanties en voorzieningen.
- Ook bij rechtstreeks verzekerde contracten nauwelijks indexatiepotentieel.

Pensioenknip

- Bij kapitaalovereenkomsten en premieovereenkomsten is de hoogte van het uiteindelijke pensioen afhankelijk van het gemaakte rendement en de marktrente op pensioendatum.
- Rendement is laag (of zelfs negatief), rente is ook laag.
- Gevolg: levenslang laag pensioen, geen mogelijkheid om te profiteren van herstel van de beurs of rentestijging.
- Tijdelijke maatregel; knip in kapitaal.
- Als beurs en/of rente niet stijgt, na vijf jaar lager pensioen!

Agenda

- Effect van de crisis.
- **Aanvullend beleidsakkoord;**
  - overheidsfinanciën
  - positie pensioenfondsen
  - vergrijzing.
- Gaat het werken? Conclusies prof. Dorly Deeg (VU).
- Overgangsrecht
  - volgens SZW
  - alternatief volgens AEGON.
- Resultaten herhaling onderzoek deeltijdpensioen uit 2003.
- Samenvatting en conclusie.

Aanvullend beleidsakkoord “Werken aan de toekomst”

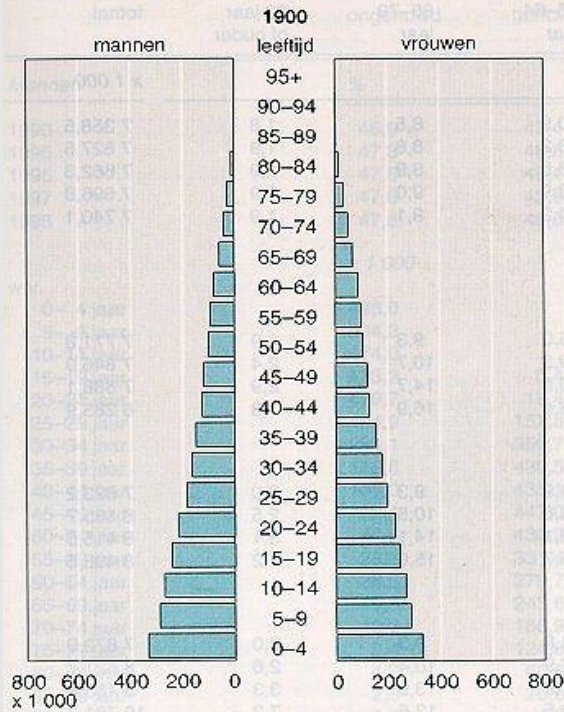
- Ingangleeftijd AOW-uitkering naar 67 jaar
- Doelstellingen kabinet;
  - verbeteren overheidsfinanciën
  - verbeteren positie pensioenfondsen
  - leveren bijdrage oplossen vergrijzingsproblematiek
- Doelstellingen haalbaar?

Vergrijzing (1)

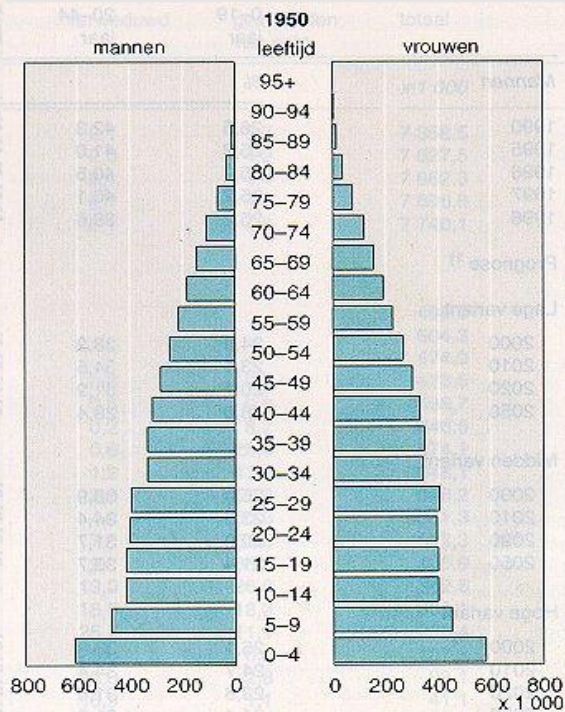

- Met name probleem voor omslag gefinancierde stelsels.
- Steeds minder actieven moeten uitkeringen voor steeds meer inactieven opbrengen.
- Bij invoering AOW (1957): 6:1
Momenteel: 4:1
Bij ongewijzigd beleid in 2040:2:1

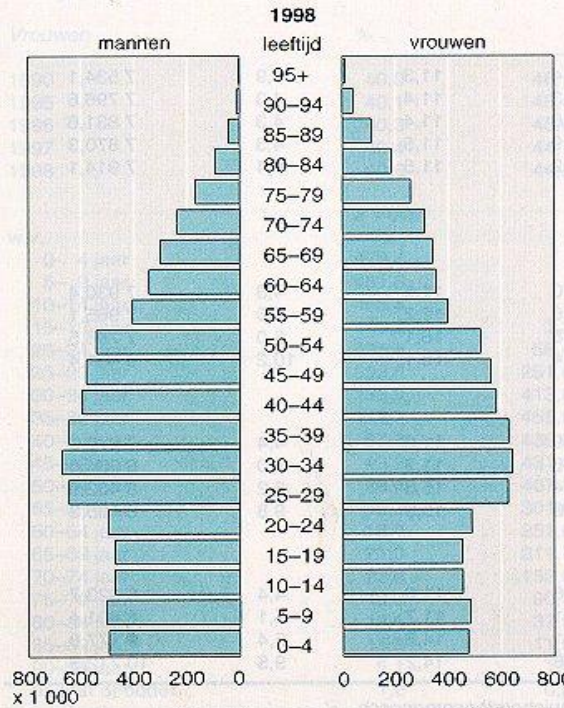
1900

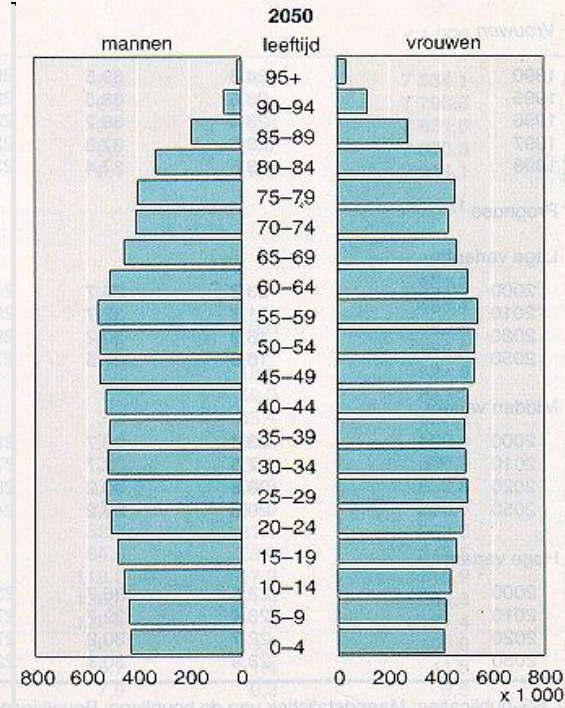
1950

1998

2050

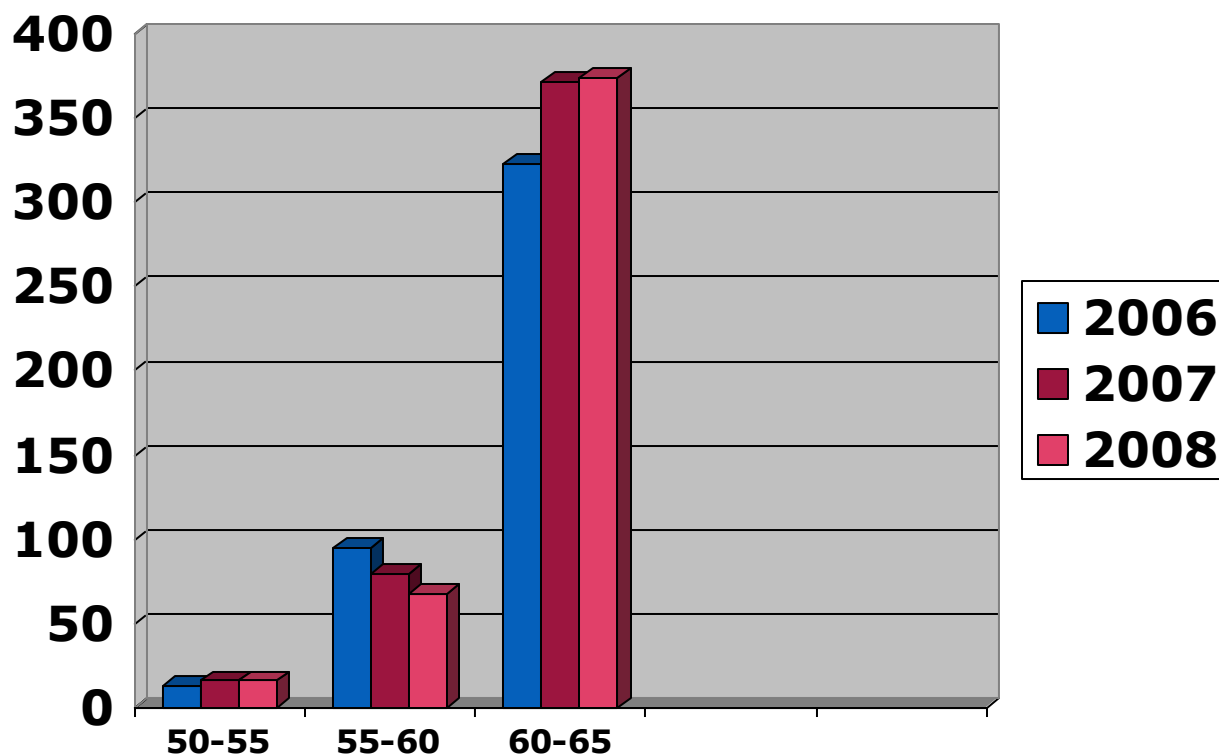

Vergrijzing (3)

- Verhoging van de AOW-leeftijd leidt niet direct tot een wezenlijke bijdrage in de oplossing voor de vergrijzingsproblematiek.
- Arbeidsparticipatie in groep 60-65 is 28% (2007).
- Gemiddelde pensioenleeftijd is 62+
- Wel stijgende lijn;
  - 2000; 16%
  - 2007; 28%
  - 2011; 43%.

Feitelijke pensioenleeftijd stijgt

Bron: CBS

Vergrijzing (4)

- Conclusie: binnen de groep 60-65 valt nog een wereld te winnen; verhoging pensioenleeftijd tot 67 is vooralsnog niet nodig.
- Psychologisch effect:
richtleeftijd 65 → feitelijk 62
richtleeftijd 67 → feitelijk 64 of 65
- Enorme uitvoeringslasten om iets te bereiken wat binnen het huidige stelsel al kan!

Positie pensioenfondsen (1)

- Verhoging AOW-leeftijd heeft geen direct gevolg voor positie pensioenfondsen.
- Dekkingsgraad wordt daardoor niet verbeterd.
- Dekkingsgraad = reserves : verplichtingen
- Dekkingsgraad wordt alleen verbeterd indien pensioenleeftijd in tweede pijler ook wordt verhoogd.
- Verplichtingen dalen, reserves blijven gelijk → dekkingsgraad stijgt.
- Bij gelijkblijvende nominale pensioenen twee jaar later uitkeren, de facto 20% afstempeling.

Positie pensioenfondsen (2)

- Hogere AOW-leeftijd leidt niet automatisch tot hogere pensioenleeftijd in de tweede pijler.
- Overheid stelt pensioenleeftijd in eerste pijler vast.
- Pensioen in tweede pijler is onderdeel van de arbeidsvoorwaarden, inhoud wordt bepaald door sociale partners.
- Overheid kan (en zal!) sturen via fiscale wetgeving.

- Uitgangspunt: pensioenresultaat in tweede pijler op 67 op hetzelfde niveau als nu op 65.
- Verhogen pensioenrichtleeftijd in tweede pijler van 65 naar 67.
- Verlagen maximum opbouwpercentage per dienstjaar.
- Nu 2% eindloon en 2,25% middelloon.
- Twee extra jaren, dus 1,9% en 2,15%??
- Vergelijkbare beperking in derde pijler.
- Overgangsrecht?

Bron: AOW-notitie van minister en staatssecretaris SZW van 5 juni 2009 (IVV/FB/2009/12580).

Overheidsfinanciën

- Uitstel AOW-leeftijd heeft – afhankelijk van de duur van de overgangstermijn - een (direct) positief effect op de overheidsfinanciën.
- Uitgaven momenteel ruim € 25 miljard per jaar.
- Bij ongewijzigd beleid in 2040 bijna € 50 miljard.
- CPB: besparing 0,5% BBP.
- Kabinet: “taakstellende opbrengst” 0,7% BBP.
- BBP 2009 € 580 miljard.
- Verhoging AOW-leeftijd levert dus € 3 à 4 miljard op.
- Negatief effect i.v.m. langer doorlopen van uitkeringen zoals WW en WIA.

Agenda

- Effect van de crisis.
- Aanvullend beleidsakkoord;
  - overheidsfinanciën
  - positie pensioenfondsen
  - vergrijzing.
- **Gaat het werken? Conclusies prof. Dorly Deeg (VU).**
- Overgangsrecht
  - volgens SZW
  - alternatief volgens AEGON.
- Resultaten herhaling onderzoek deeltijdpensioen uit 2003.
- Samenvatting en conclusie.

- Onderzoeksresultaten Longitudinal Aging Study Amsterdam (LASA) van prof. dr. D.J.H. Deeg, hoogleraar epidemiologie van de veroudering.
- We leven langer omdat we in staat zijn mensen langer te laten leven.
- Maar dat betekent niet automatisch dat we ook in staat zijn om langer te werken.
- We leven langer ondanks dat we ongezonder leven.
- We leven langer ondanks meer ziekten en beperkingen.

- Toekomstige generaties zijn naar verwachting niet gezonder (aantal ziekenhuisopnamen in groep 55-64 is in de periode 1992-2004 gestegen).
- De oudere bevolking is zeer heterogeen in het optreden van functionele beperkingen. Een algemene benadering en algemene conclusies zijn dus niet mogelijk.

(Bron: prof. dr. D.J.H. Deeg: "Nieuwe mythen over ouder worden", <http://www.federa.org/?s=18m=200&p=&v=4>)

- Mensen die langer doorwerken voelen zich na pensionering ongezonder dan mensen met vergelijkbaar opleidings- en welstandsniveau die eerder zijn gepensioneerd.

(Bron: Rijs, Cozijnsen, Deeg: The influence of age at retirement on self-perceived health)

Conclusie (1)

- Doelstellingen: één van de drie
  - verbetering overheidsfinanciën
  - verbetering positie pensioenfondsen
  - bijdrage aan oplossing vergrijzing

Conclusie (2)

- Mijn suggestie:
  - verhoog arbeidsparticipatie in groep 60-65
  - geen dwang, maar maak het aantrekkelijk (deeltijdpensioen)
  - geen verhoging van richtleeftijd naar 67 om feitelijk naar 65 te gaan
  - psychologisch effect dat leidt tot een heleboel administratieve en uitvoeringstechnische complicaties teneinde een situatie te bereiken die nu ook al mogelijk is.
- Zorg in ieder geval voor overgangsrecht dat consistent, rechtvaardig en uitvoerbaar is.

Agenda

- Effect van de crisis.
- Aanvullend beleidsakkoord;
  - overheidsfinanciën
  - positie pensioenfondsen
  - vergrijzing.
- Gaat het werken? Conclusies prof. Dorly Deeg (VU).
- **Overgangsrecht**
  - volgens SZW
  - **alternatief volgens AEGON.**
- Resultaten herhaling onderzoek deeltijdpensioen uit 2003.
- Samenvatting en conclusie.

Overgangsrecht; Uitgangspunten kabinet

- Fiscale facilitering voor aanvullende pensioenen in de tweede pijler zal op logische wijze aangesloten moeten blijven op de AOW.
- Het is niet de bedoeling om de verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd van 65 jaar naar 67 jaar zonder enige overgang in te voeren.
- Van ouderen die vlak voor het pensioen staan, kan niet worden verwacht dat zij plotseling twee jaren langer moeten werken.
- Fiscale kader wordt zodanig aangepast dat op 67 een gelijk pensioen kan worden behaald als thans op de 65-jarige leeftijd.
- Geleidelijke invoering met stappen van een of twee maanden per jaar.

Overgangsrecht: besluit kabinet

- In 2020 naar 66, vijf jaar later naar 67.
- 55 jaar of ouder, blijft 65.
- Mensen die 40-45 jaar hebben gewerkt, mogen AOW eerder laten ingaan, korting 8% per jaar.
- Gevolg: drie pensioendata per regeling, 65, 66 en 67.
- Harde knip: 55 jaar of ouder ontspringt volledig de dans.
- Geboren op 1 januari 1955 om 00.05 uur: meteen een heel jaar langer.

Tien minuten te laat geboren, maanden langer doorwerken

Jac Hansen slachtoffer van nieuwe WAO-plannen kabinet

RAYMOND BOERE
MELICK

Iedereen moet straks doorwerken tot zijn 67ste. Tenzij je geluk hebt en voor 1 januari aanstaande 55 bent. Wie daarna is geboren, is de pinnet. De moeder van Jac Hansen uit het Limburgse Melick had hem niet op een slechter moment op de wereld kunnen zetten. Als hij tien minuten eerder was geboren, dan zou hij op 31 december van dit jaar 55 jaar zijn geworden en kon hij nog gewoon op zijn 65ste stoppen met werken.

Hansen zag op 1 januari 1955 om tien over twaalf 's nachts het levenslicht. Met de nieuwe plannen voor de AOW is hij daarmee één dag te laat geboren en moet hij nu vrijwel zeker langer doorwerken. Zoals de onderhandelingen in het kabinet er gisteravond voor stonden, moet hij nog een jaar langer door. Stoppen op zijn 65ste, waar hij zo lang naar heeft uitgekeken, zit er in elk geval niet voor hem in.

Iedereen die voor het eind van dit jaar nog geen 55 is, moet langer doorwerken. En dat is ongelooflijk zwaar. „Van de ene op de andere dag in elk geval een paar maanden langer doorwerken is wel heel zwart wit en echt heel vervelend.”

Hansen heeft nu nog in zijn contract met zijn werkgever staan dat hij op 62-jarige leeftijd mag stoppen. Die afspraak is al vier jaar langer dan hij met zijn vorige werkgever KPN was overeengekomen. Maar ook dat voert hem niet gegund.

„Dit is de zwaarste keer dat de leeftijd waarop ik met pensioen kan, wordt uitgesteld. Eerlijk gezegd vind ik stoppen met 62 jaar wel genoeg. Ik maak me liever nuttig op een andere manier. Bijvoorbeeld met het vrijwilligerswerk dat ik nu ook al doe naast mijn baan.”

Nog langer werken beangstigt Hansen. „Ik zit op de montage-afdeling en repareer allerlei computerapparatuur. Ik merk dat ik dat nu al steeds moeilijker kan bijbenen. Mijn handen beginnen meer te trillen en mijn vingers worden stijver. En de ontwikkelingen in de technologie gaan zo snel, dat het veel energie kost om dat bij te houden. Tijd

Het kabinet zou op zijn minst een afbouwregeling kunnen instellen, vindt Jac Hansen. 'Ik hoop maar dat de vakbond nog wat voor elkaar kan krijgen.' FOTO: ANNEBRIEK MOEMERS

voor zou ik moeten verhuizen. En de tijd dat de man ging werken en de kunnen houden voor

Overgangsrecht; Uitgangspunten AEGON

- Afstemming tussen MvF en SZW.
- Eén overgangsregeling voor eerste en tweede pijler.
- Geen geleidelijke invoering met stappen want dat leidt tot drie verschillende pensioendata op deelnemer niveau per regeling.
- Wel zorgen voor een eerlijke overgang, zodat voor deelnemers wel sprake is van een geleidelijke invoering.

Geleidelijke invoer conform SZW

Leeftijd bij ingang wetswijziging	Pensioenleeftijd na wetswijziging
64	65 2/12
63	65 4/12
62	65 6/12
61	65 8/12
60	65 10/12
59	66
58	66 2/12
57	66 4/12
56	66 6/12
55	66 8/12
54	66 10/12
53 en jonger	67

Alternatief (1)

- Pensioenleeftijd in eerste en tweede pijler in één keer naar 67.
- Voor eerste pijler onder handhaving nominale uitkering (2009 € 8.725 voor een gehuwde).
- Voor opgebouwde aanspraken in tweede pijler met actuariële oprenting.
- Anders verkapte afstempeling en dat mag alleen in de situatie zoals bedoeld in artikel 134 PW.
- Eén pensioeningangsdatum (67) op regelingniveau, met mogelijkheid tot vervroegen.
- Via glijdende schaal aan kortingsfactoren bij vervroegen zelfde effect als beoogd door SZW.

Alternatief (2)

Leeftijd op ingangsdatum	Vervroegings- factor naar 65	Leeftijd met zelfde pensioen als nu op 65	Uitstelfactor van 65 naar nieuwe p.lft
65	1,0	65	1,0
64	0,9887	65 2/12	1,0114
63	0,9774	65 4/12	1,0231
62	0,9661	65 6/12	1,0351
61	0,9548	65 8/12	1,0473
60	0,9435	65 10/12	1,0599
59	0,9322	66	1,0727
58	0,9213	66 2/12	1,0854
57	0,9104	66 4/12	1,0984
56	0,8996	66 6/12	1,1116
55	0,8887	66 8/12	1,1252
54	0,8778	66 10/12	1,1392
<= 53	0,8669	67	1,1535

Voorbeeld (1)

- Op datum wetswijziging 59-jarige.
- AOW is op dat moment € 8.750 per jaar.
- 35 jaar opgebouwd in tweede pijler, ouderdomspensioen van € 15.000 per jaar, ingaande op 65.
- Nog tot 65 op te bouwen ouderdomspensioen in de tweede pijler € 3.000 per jaar, ingaande op 67.
- Stoppen op 65.

Voorbeeld (2)

- AOW wordt € 8.750 ingaande op 67.
- Opgebouwde aanspraken worden naar 67 opgerent met factor 1,1535 = € 17.302 ingaande op 67.
- Nog op te bouwen aanspraken ingaande op 67 € 3.000.
- Vervroegen naar 65,

AOW; factor 0,9322	= € 8.156
Opgebouwd;	= € 15.000
Nog op te bouwen; factor 0,9322	= € 2.797
- Stel beoogde pensioendatum is 66
 oprentingsfactor vanaf 65 = 1,0727 →

AOW € 8.156 * 1,0727	= € 8.750
Opgebouwd € 15.000 * 1,0727	= € 16.091
Nog op te bouwen € 2.797 * 1,0727	= € 3.000

Conclusie

- Geleidelijke invoering voor deelnemers zoals SZW dat voor ogen stond.
- Geen onoverkomelijke uitvoeringsproblemen voor de pensioenuitvoerders.
- Zelfde resultaat en eerlijk en uitvoerbaar!
Geen harde knip.

Agenda

- Effect van de crisis.
- Aanvullend beleidsakkoord;
  - overheidsfinanciën
  - positie pensioenfondsen
  - vergrijzing.
- Gaat het werken? Conclusies prof. Dorly Deeg (VU).
- Overgangsrecht
  - volgens SZW
  - alternatief volgens AEGON.
- **Resultaten herhaling onderzoek deeltijdpensioen uit 2003.**
- Samenvatting en conclusie.

Het eigen pensioen

- **60%** vindt dat er goed informatie verstrekt wordt door de pensioenuitvoerders.
- **25%** van de deelnemers aan een pensioenregeling weet niet wat voor soort regeling hij/zij heeft (was **21%** in 2003).
- Behoefte aan keuzevrijheid neemt af van **53%** in 2003 tot **38%** in 2009.

Verwachtingen over het pensioen

- 44% verwacht minimaal 40 opbouwjaren (was 42% in 2003).
- 64% verwacht ten minste 70% van het laatstverdiende loon (was 57% in 2003).

Maar kun je leven van 70%

- 46% denkt dat 70% te weinig is om van rond te komen (was 41%).
- 33% heeft geen idee of dit voldoende is.
- Zie ook VU Expertisecentrum Pensioenrecht; "Ouderdomspensioen op zijn retour?" 2008 → bij normale salarisontwikkeling is pensioen van 70% zelfs bij 40 opbouwjaren allerminst zeker!

65 jaar: de feiten

- **73%** heeft pensioenrichtleeftijd van 65 jaar (was **50%** in 2003).
- **47%** denkt eerder te stoppen dan 65 (was **72%**).
- Gemiddelde pensioenleeftijd in de regeling **64,2** (was **63,1** in 2003).

65 jaar: de wensen

- Voor **83%** ligt de ideale pensioenleeftijd onder de 65 (was **95%** in 2003).
- Gemiddelde leeftijd waarop men denkt te stoppen, is gestegen van **61** in 2003 naar **63** in 2009.
- Gemiddelde leeftijd waarop men idealiter zou willen stoppen, is gestegen van **60** jaar naar **61** jaar.
- **37%** vindt het noodzakelijk dat de pensioenleeftijd omhoog gaat, **80%** verwacht het.

Belangstelling voor deeltijdpensioenen

- 36% wil langer doorwerken, maar in deeltijd (was 29% in 2003).
- 56% wil stoppen zodra het kan (was 67% in 2003).
- 58% heeft belangstelling voor deeltijdpensioenen (was 67%).
- Bij voorkeur ingaand op 60 en 4 dagen werken.
- Bij flexibilisering van de AOW zal 9% langer blijven werken dan 65ste.

Pensioen in en na de crisis

- **40%** maakt zich geen zorgen om het Nederlandse pensioenstelsel (was **33%** in 2003).
- **32%** wel (was **43%** in 2003).
- **47%** denkt later met pensioen te kunnen als gevolg van de crisis.
- Bijna **50%** heeft geen vertrouwen meer in de financiële sector!

Agenda

- Effect van de crisis.
- Aanvullend beleidsakkoord;
  - overheidsfinanciën
  - positie pensioenfondsen
  - vergrijzing.
- Gaat het werken? Conclusies prof. Dorly Deeg (VU).
- Overgangsrecht
  - volgens SZW
  - alternatief volgens AEGON.
- Resultaten herhaling onderzoek deeltijdpensioen uit 2003.
- **Samenvatting en conclusie.**

Samenvatting en conclusie

- Eerste en tweede pijler gaan naar 67.
- Effect op feitelijke pensioendatum?
- Zorg voor goed en onderling afgestemd overgangsrecht in eerste en tweede pijler.
- Door pensioenleeftijd in een keer naar 67 met glijdende schaal van kortingsfactoren.
- Pensioenbewustzijn is nog steeds onvoldoende (25% weet niet wat voor soort regeling hij heeft).
- Vertrouwen in de financiële sector is zorgwekkend laag.
- Deeltijdpensioen blijft populair en een interessante oplossing om ogenschijnlijk onverenigbare grootheden te verenigen.

.... Vragen ?????

2